

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОРТФЕЛЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В статті розглядаються питання розвитку соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови засобами соціокультурного портфеля; виділяються його функції, структура; детально описуються розділи, вміння і здатності, необхідні для формування соціокультурної компетенції.

Ключові слова: соціокультурний портфель; соціокультурна компетенція; розділи та функції портфеля; ігротека, текстотека; пошукові соціокультурні завдання.

Зважаючи на підготовку України до вступу до Ради об'єднаної Європи, відбуваються зміни в політичному, соціально-економічному та культурному житті нашої держави. Стосується це і сфери освіти. Багато дослідників (А.Г. Алексєєв, Є.М. Верещагін, І.О. Зимня, С.Г. Тер-Мінасова, В.В. Сафонова, І.Л. Плужник, Н.Ф. Коряковцева, М. Вурам, М. Fleming та інші) в багатьох країнах пропонують різні підходи і моделі, за допомогою яких вирішуються різноманітні шляхи поєднання комунікативно-мовленнєвого розвитку тих, хто навчається, з їх бі- та полікультурним розвитком [1]. Принцип навчання іноземних мов (ІМ) в контексті діалогу культур і цивілізацій, включений в систему основних методичних принципів (В. В. Сафонова 1991, 2001), зумовлений гострою необхідністю не тільки навчання *практичного* володіння ІМ в усіх закладах освіти, а й розробкою загальнотеоретичних і практичних основ навчання норм міжкультурної взаємодії іноземною мовою. Це означає, що майбутні вчителі ІМ при підготовці у ВНЗ до своєї майбутньої діяльності мають володіти навичками й уміннями не тільки мовної та мовленнєвої компетенції, а й якостями, необхідними в міжкультурному спілкуванні – знати про звичаї, традиції, культурні цінності народів, мова яких вивчається, співвідносити на контрастивній основі вивчення рідної та зарубіжної культури, виділяти загальне і специфічне в них, бути психологічно готовими до спілкування з носіями ІМ та навчати цього своїх учнів і студентів. А тому завдання вчителя ІМ полягає в ознайомленні і збагаченні культурологічних знань своїх учнів, розвитку їх соціокультурних вмінь, виробленні у них тих соціокультурних якостей, характеристик сучасної позитивно мислячої особистості, які можуть підвести їх до прийняття діалогу культур як однієї зі складових філософії життя [1]. Володіння стратегіями соціокультурного пошуку в малознайомому або зовсім незнайомому соціокультурному середовищі й адаптація до нього стає однією з основних при навчанні ІМ.

Базуючись на принципі *забезпечення взаємозв'язку між соціокультурною освітою і самоосвітою*, що включає такі компоненти, як наявність інформаційно-довідкових традиційних та електронних матеріалів, забезпечення доступності виходу в Інтернет та мультимедійних засобів, наявність шкільних, регіональних та інших дистанційних курсів і ресурсних центрів, а також навчання самоосвітніх технологій [1, с. 26], ми вважаємо необхідною умовою формування вмінь соціокультурної компетенції при вивченні ІМ, самоосвіту, самовдосконалення та накопичення власного "багажу" знань з цього питання.

З метою уніфікувати сертифікації рівнів володіння іноземними мовами, підвищити мотивацію студентів до навчання, стимулювати самоосвіту та самооцінку у процесі оволодіння ІМ, Рада Європи рекомендує використовувати **Європейський Мовний Портфель (ЄМП)**, заснований на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти. Цей документ визначається Радою Європи як пакет документів, за допомогою яких власники Портфеля відображають свої досягнення і досвід у вивченні іноземних мов, збирають зразки виконання робіт, а також отримані свідоцтва та сертифікати [2].

У сучасному навчальному процесі практикується використання кількох видів **Мовних Портфелів (МП)** в залежності від їх цільової спрямованості. Н.Ф. Коряковцева виділяє різні *види МП*, які використовуються як:

- інструмент самооцінки досягнень студента в процесі опанування іноземних мов та визначення рівня володіння нею (Self Assessment Language Portfolio);
- інструмент демонстрації результату навчання (Administrative Language Portfolio);
- засіб зворотнього зв'язку у навчальному процесі з іноземної мови (Show Case, Feedback Language Portfolio);
- засіб реалізації різних цілей у галузі оволодіння іноземною мовою (Comprehensive Language Portfolio);
- засіб автономного виявлення іноземної мови (Language Learning Portfolio) [3, с. 104].

Інформація про існування професійно-орієнтованих мовних портфелів та позитивні результати їх плотування спонукали нас до розробки **Соціокультурного портфеля вчителя іноземної мови**.

Метою укладачів Соціокультурного портфеля вчителя іноземної мови (далі СКП) є організація та реалізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів, учителів і викладачів ІМ, спрямована на оволодіння знаннями, навичками та вміннями СКК, самооцінки отриманих результатів і самовдосконалення, саморозвитку особистості та можливості надання й обміну інформацією соціокультурного характеру. СКП вчителя іноземної мови – це пакет документів, розроблений для вдосконалення соціокультурної компетенції майбутнього вчителя ІМ. За допомогою СКП його власники збирають, систематизують матеріали та завдання на вдосконалення СКК, демонструють свої досягнення та надбання, самостійно оцінюють і відстежують власний рівень ССК та своїх учнів.

Базуючись на результатах Європейського досвіду використання мовних портфелів у вивченні ІМ, вважаємо, що СКП має спонукати вчителів ІМ до самостійної роботи з обраної професії, оскільки він:

– дозволяє охопити і спланувати весь комплекс самостійної рефлексивної діяльності власника Портфеля;

– спонукає його самого обирати власні цілі, терміни виконання і рефлексивно оцінювати свою роботу;

– є основою для контролю та самоконтролю;

– не обмежує творчості, відповідальності, ініціативності, самостійності вчителів та їх учнів, а навпаки, заохочує їх;

– сприяє виникненню задуму формування певних навичок і вмінь викладання іноземної мови та його реалізації.

Інформація СКП може призначатися передусім для:

– власника Портфеля, оскільки демонструє його/її досягнення у викладанні іноземної мови учням та є результатом накопичення соціокультурного матеріалу як власного навчального ресурсу у формуванні і розвитку вмінь СКК;

– викладачам ІМ-методистам у школах як звітної документації власних цілей і завдань.

Спираючись на попередній досвід укладання Мовних портфелів, а також на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, виділимо основні **функції** СКП вчителів ІМ:

– *Оціночно-контролюючу*, оскільки містить соціокультурні матеріали, розроблені, підібрані студентами та вчителями, які фіксують ступінь сформованості професійних соціокультурних умінь та здібність учителів реалізовувати ці вміння у своїй професійній діяльності. Таким чином, як зазначає В. О. Калінін, здійснюється зворотній зв'язок та на основі оцінки результатів проводиться необхідна корекція самостійної діяльності студентів з оволодіння СКК [4, с. 126];

– *Педагогічно-контролюючу*, яка полягає у розвитку здатності та готовності до самостійного (автономного) самовдосконалення своїх соціокультурних знань і вмінь. З цією метою СКП містить засоби самостійної діагностики та оцінки володіння СК професійними вміннями;

– *Інформаційно-контролюючу*, яка полягає у відборі та обробці СК інформації, що використовується вчителями в практичній роботі;

– *Креативно-оцінюючу*, при якій творчий, креативний потенціал особистості майбутнього вчителя реалізується в процесі використання СКП не тільки за рахунок активізації творчої мотивації, використання творчих видів роботи з відібраним соціокультурним матеріалом, головним чином це відбувається за рахунок самовизначення особистості в характері навчальної діяльності, підвищення самооцінки, набуття впевненості у собі як вчителів, самореалізації особистості майбутнього педагога;

– *Продуктивно-взаємоконтролюючу*, яка реалізується через взаємодію з товаришами чи колегами. Ця взаємодія проявляється в обміні матеріалами та завданнями, у сумісному обговоренні матеріалів, які включені у СКП, в обговоренні індивідуальних показників самооцінки своїх професійних соціокультурних умінь при сумісному вирішенні навчальних завдань. Така взаємодія, як зазначає В.О. Калінін, носить усвідомлений та активний характер і сприяє взаємному збагаченню індивідуального досвіду та досвіду використання соціокультурних знань і вмінь за рахунок порівняння та взаємооцінки [4, с. 128].

Всі зазначені функції МПП реалізуються через його **структуру**, яка складається з наступних розділів:

Вміння і здатності, необхідні для формування соціокультурної компетенції майбутнього вчителя. У цьому розділі визначаються такі навички й уміння СКК:

– вміння щоденного спілкування, знання традицій та умов життя (вдома, у школі, на вулиці, в суспільстві);

– знання соціальних звичаїв (манера поведінки в суспільстві, дрес-код, знайомства та прощання з людьми тощо);

– знання цінностей, вірувань, відносин між представниками інших культур (чим вони пишаються, на що сподіваються, у що вірять, про що хвилюються і т.і.);

– вміння адекватного використання засобів вербальної комунікації (знайомства, вибачення, висловлення вдячності, незадоволення, роздратування тощо);

– вміння адекватного використання засобів невербальної комунікації (жести, постава, міміка, пози).

Крім того, цей розділ містить таблиці самооцінки навичок і вмінь використання майбутніми вчителями соціокультурних знань [5].

Наступний розділ СКП – **текстотека** – містить автентичні тексти соціокультурного характеру (навчальні, методичні, уривки з художніх творів), які розкривають реалії й особливості культури та традицій

країн, мова яких вивчається, та завдання до них, спрямовані на пошук відмінностей або подібностей між країнами.

Гротека як наступна складова структури СКП може містити різні країнознавчі вікторини, загадки, соціокультурні рольові ігри, завдання на складання колажів, проектів тощо.

Ще одним компонентом СКП пропонуються **пошукові соціокультурні завдання**, які включають соціокультурні завдання та проекти, наприклад:

– Read the text about the freak weather conditions in the USA. Do some research about the survival skills necessary in a tornado situation. Say what freaks of nature are common for Ukraine.

– Look at the Canadian symbols and find out more information about them. Draw Ukrainian national symbols and comment on their meanings. Dispute on the role of national symbols in the life of the nation.

– Look at the photo of the castle. Work with a monolingual dictionary and find some information about it. Are there ancient castles in your country?

– Look at the Guide map of the sightseeing tour along the Thames. Find out more information about the places you may visit. Make a similar map of the tour along the Dnipro in Kyiv.

– Look at the following picture of the National Memorial in South Dakota. What presidents of the USA can you see? Find out more about these presidents and comment on their role in the history of the country. Design a historical chronicle, using the chart given.

Соціокультурні проекти – ще одна складова СКП – автономні групові або індивідуальні проекти, які мають на меті більш досконале і глибоке вивчення реалій, особливостей побуту, традицій та норм поведінки людей різних культур, їх порівняння з нормами поведінки й сприйняття подій, явищ тощо у власній культурі. Наведемо приклади соціокультурних проектів:

I. Guide to Zhytomyr Culture.

A group or individual project aimed at presenting "Oxford Guide to British and American Culture" to the students, encouraging them to use it in the future.

Objective: *Compiling a Guide to Zhytomyr Culture based on the structure of "Oxford Guide to British and American Culture"*

Roles: *Lexicographers*

Procedure: *Study "Oxford Guide to British and American Culture":*

A) *What words are included?*

– *People*

– *Places*

– *TV programs*

B) *What are the insets?*

C) *In what order are the vocabulary items placed?*

1. Plan your own dictionary:

<i>Design</i>	<i>pictures</i>	<i>inset topics</i>
	<i>Word categories included</i>	<i>cover design</i>

2. Material collection.

3. Designing process.

4. Presentation.

Крім усього зазначеного ми пропонуємо включити в СКП вчителя іноземної мови **приклади уроків з соціокультурною забарвленістю**. У цьому розділі ми пропонуємо такі уроки, як: **уроки-ігри**, що сприяють ненав'язливому вихованню толерантності у сприйнятті іншомовної культури, розширенню лінгвістичного світогляду учнів; **уроки-хіт-паради**, що якнайкраще сприяють формуванню позитивних емоцій, романтичних і поетичних почуттів, формуванню особистих поглядів на культуру іншомовних країн; **уроки-дискусії**, що мають за мету не тільки розвиток дискусивних умінь, але й формування культури спілкування, здібностей використання вербальних і невербальних засобів, притаманних носіям мови різних культур [6].

Таким чином, розкривши та описавши мету, сутність, функції та складові Соціокультурного Портфеля вчителя іноземних мов, ми робимо висновок про те, що зазначений пакет документів є оптимальним видом контролю результативності процесу формування та розвитку професійно спрямованої соціокультурної компетенції майбутнього вчителя ІМ. Крім того, така робота допоможе студентам виявити та продемонструвати власні інтереси й потреби, побачити труднощі в оволодінні навичками й умінями СКК і допоможе аналізувати та коригувати спектр досягнень майбутніх учителів у галузі їхньої професійної компетентності.

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ПОРТФЕЛЬ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются вопросы развития социокультурной компетенции будущего учителя иностранного языка посредством социокультурного портфеля; выделяются его функции и структура; детально описываются разделы и умения, необходимые для формирования социокультурной компетенции.

Ключевые слова: *социокультурный портфель, социокультурная компетенция, разделы и функции портфеля, игротека, текстотека, поисковые социокультурные задания.*

Petrangovska N. R.

SOCIOCULTURAL PORTFOLIO AS A MEANS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' SOCIOCULTURAL DEVELOPMENT

The article deals with the problems of future foreign language teachers' sociocultural development by means of Sociocultural portfolio; its functions and structure are highlighted; the rubrics and skills necessary for sociocultural competence development are specified.

Key words: *Sociocultural portfolio; sociocultural competence; Portfolio functions and rubrics; games bank; text bank; sociocultural searching tasks.*

Використані джерела

1. Сафонова В. В. Основные принципы социокультурного образования средствами изучаемых языков в XXI веке / Доклад на конференции "Підготовка полікультурної багатомовної особистості в умовах інтеграції України у світовий освітній простір", 2-3 листопада 2007 р. Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка. – 26 с.
2. Ягельська Н.В. Методика організації самостійної роботи студентів над англійською мовою з використанням професійного мовного портфеля: дис. ... канд. пед. наук. – 13.00.02. – КДЛУ. – К., 2005. – 192 с.
3. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособие для учителей. – М. : АРКТИ, 2002. – 176 с.
4. Калінін В.О. Професійний соціокультурний портфель як засіб діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка, Випуск 19, 2004. – С.125–128.
5. An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond Marianne Nikolov, Helena Curtain, 2001. – 252 p.
6. Михайлова О. С. Розвиток особистості на уроках англійської мови. – Х. : Вид. група "Основа", 2006. – 112 с. (Б-ка журн. "Англійська мова та література" : Вип. 8(44).

Стаття надійшла до редакції 29.05.12